

Κριτήριο Αξιολόγησης

Θεματική: Γλώσσα

* Το κριτήριο είναι διαρθρωμένο σε εξεταστική μορφή πανελλαδικών εξετάσεων

Κείμενο 1

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ: ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗΣ

Το κείμενο του Γιώργου Μπόσκου αποτελεί διασκευή από άρθρο του διαδικτυακού χώρου και δημοσιεύθηκε 19-03-2018. Αφορά την αλλοτρίωση, δηλαδή την υποβάθμιση και συρρίκνωση της ελληνικής γλώσσας.

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός, ότι η ελληνική γλώσσα διαθέτει μεγαλείο. Και αυτό το μεγαλείο της το βρίσκουμε σε δυο κύρια γνωρίσματα της: την εκφραστική της δεινότητα και το λεξιλογικό της εύρος. Διότι είναι μια γλώσσα με σχεδόν απεριόριστες εκφραστικές δυνατότητες, με έναν αστείρευτο πλούτο λέξεων και εννοιών, από τις πιο απλές ως τις πιο σύνθετες. Αυτή, λοιπόν, η σπουδαία γλώσσα, που τόσο έχει υμνηθεί από τους ανθρώπους των γραμμάτων, εντός και εκτός συνόρων, έχει υποστεί αρκετή αλλοτρίωση στη σημερινή εποχή.

Σε μια εποχή άκρατου καπιταλισμού και ατομικού ωφελιμισμού, κυριαρχεί η εξειδίκευση στη γνώση, ως μέσο επαγγελματικής καταξίωσης. Το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα είναι δομημένο με τρόπο που να εξυπηρετεί τα οικονομικά συμφέροντα της ιθύνουσας τάξης¹ και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Οπότε, η γλωσσική επίπτωση από αυτό είναι στο να χρησιμοποιούν οι νέες γενιές αρκετά περιορισμένο λεξιλόγιο, προσανατολισμένο σε τομείς επαγγελματικής εξειδίκευσης.

Επίσης, οι ταχύτατοι ρυθμοί ζωής, που χαρακτηρίζουν κυρίως τις χώρες της Δύσης, οδηγούν στην αποξένωση πολλά μέλη των σύγχρονων κοινωνιών. Ο καθένας είναι απόλυτα αφοσιωμένος στα του οίκου του, με αποτέλεσμα να επιλέγει εκούσια² ή ακούσια³ την απομόνωση του από τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας του. Αυτή η αποξένωση, όμως, οδηγεί σε μη λεκτική επικοινωνία, και ασφαλώς βλάπτει σοβαρά τη γλώσσα, αφού περιορίζεται η διαπροσωπική επαφή, και κατά συνέπεια αυτού, και ο προφορικός τρόπος επικοινωνίας μέσω της γλώσσας.

Σε όλα τα παραπάνω, έρχεται να προστεθεί η τεχνολογία: Οι σημερινοί νέοι έχουν εντρυφήσει σε ένα ειδικό λεξιλόγιο και μοτίβο λεκτικής επικοινωνίας, εξαιτίας της μεγάλης επίδρασης που έχει η τεχνολογία στην καθημερινότητα τους. Το λεξιλόγιο τους χαρακτηρίζεται από πολλές συντομεύσεις, αρκετά δάνεια από άλλες γλώσσες και δυσκολία στην έκφραση με πιο περιφραστικό τρόπο, λόγω της τάσης να επικοινωνούν συντομογραφικά. Λέξεις, όπως internet, website, sms, selfie και πολλές άλλες, έχουν πια κυριεύσει το λεξιλόγιο όλων σχεδόν των ηλικιών, και κυρίως των νέων. Επίσης, στη γραπτή ηλεκτρονική επικοινωνία, πολλοί νέοι χρησιμοποιούν τα λεγόμενα greeklish, γράφοντας στα ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες, για λόγους προσωπικής ευκολίας.

Η αρνητική συμβολή των ΜΜΕ σε όλα αυτά είναι πολύ μεγάλη. Καταξιωμένοι δημοσιογράφοι, της τηλεόρασης κυρίως, κάνουν πολλές φορές λανθασμένη χρήση των λέξεων, συντακτικά και εννοιολογικά.

¹ Η άρχουσα τάξη, αυτή που διευθύνει και καθοδηγεί

² Με τη θέλησή του

³ Χωρίς τη θέλησή του

Επιπλέον, χρησιμοποιούν πολλά δάνεια από την αγγλική, κυρίως, γλώσσα. Οι διαφημίσεις, τέλος, κάνουν και αυτές μεγάλη χρήση ξενικών λέξεων και εκφράσεων, επειδή είναι περισσότερο της μόδας να εκφραστούν με ξενικούς όρους, ώστε να περάσουν το μήνυμα τους στον καταναλωτή.

Όλα τα προαναφερθέντα επιφέρουν μια αλλοτρίωση στην ελληνική γλώσσα. Και αν η τελευταία δεν κινδυνεύει με αφανισμό, σίγουρα κινδυνεύει να αλλοιωθεί πολύ περισσότερο στο άμεσο μέλλον.

Κείμενο 2

Ραδιόφωνο

Στο ποίημά του ο Νίκος Φωκάς παραθέτει τους προβληματισμούς του για τη συρρίκνωση του γλωσσικού πλούτου λόγω της επίδρασης των μέσων ενημέρωσης (ραδιόφωνο).

Χαμήλωσα στο ελάχιστο τον ήχο
κι οι πρόστυχες φωνές αυτοστιγμεί⁴
ακούγονται σαν ψίθυρος αγνές·
σαν ψίθυρος μαζί με τις φωνές
οι γλωσσικοί βιασμοί κι οι ξενισμοί
που δεν απαριθμούνται σ' ένα στίχο.

Διότι αν πρέπει να 'χω τέτοια γλώσσα
με σόου τζάκποτ ζάπινγκ και τι-βι
την καταργώ καλύτερα εντελώς
κι ας μείνει μόνο ως ψίθυρος απλός
μιας πίστης υπενθύμιση ακριβή
καθώς κοιτώ τα σύννεφα στην Όσσα⁵.

ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ
Πλανόδιον, τχ. 21, 1994

Παρατηρήσεις

A1. Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου 1, ποιοι είναι οι παράγοντες που επιφέρουν φθορά στην ελληνική γλώσσα, κατά την τέταρτη και πέμπτη παράγραφο («Σε όλα τα παραπάνω, έρχεται να προστεθεί... ώστε να περάσουν το μήνυμα τους στον καταναλωτή.»); Να συνοψίσεις την απάντησή σου σε μια παράγραφο περίπου 70 λέξεων.

Μονάδες 20

⁴ Αμέσως, ακαριαία

⁵ Βουνό στη Θεσσαλία

Σύμφωνα με το άρθρο, η φθορά της ελληνικής γλώσσας από τους νέους οφείλεται στην υιοθέτηση ενός νέου τύπου λεξιλογίου, με συντομεύσεις και ξένων γλωσσών επιρροές, που έχει προκύψει από την κυριαρχία της τεχνολογίας. Συνάμα, τα ΜΜΕ έχουν συμβάλει στην απαξία της ελληνικής γλώσσας μέσω της κακής ποιότητας λόγου των δημοσιογράφων ή της χρήση αγγλικών όρων. Επίσης, ο διαφημιστικός λόγος θεωρείται εξίσου υπαίτιος.

B1. Με βάση το κείμενο 1 να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω περιόδους λόγου ως σωστές ή λανθασμένες, γράφοντας στο απαντητικό φύλλο σου, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο, τη λέξη Σωστό ή Λάθος (δεν χρειάζεται να αναφέρεις συγκεκριμένο χωρίο κειμένου).

- α. Η ελληνική γλώσσα διακρίνεται για την εκφραστική της δεινότητα και το λεξιλογικό της μεγαλείο. **Σ**
- β. Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα δίνει μεγάλη σημασία στη γλωσσική καλλιέργεια των νέων. **Λ**
- γ. Ο γρήγορος ρυθμός της σύγχρονης ζωής δεν σχετίζεται με την αποξένωση που βιώνουν τα άτομα σήμερα. **Λ**
- δ. Οι σύγχρονοι νέοι έχουν εντάξει στο λεξιλόγιό τους λέξεις από την αγγλική γλώσσα. **Λ**
- ε. Αν δεν αντιμετωπιστεί η γλωσσική ένδεια, η ελληνική γλώσσα κινδυνεύει να αφανιστεί. **Λ**

Μονάδες 15

B2. Ο τρόπος ανάπτυξης της τέταρτης παραγράφου του κειμένου 1 («Σε όλα τα παραπάνω, έρχεται ... για λόγους προσωπικής ευκολίας») είναι με παραδείγματα. Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου και να παρουσιάσεις την πρόθεση του συγγραφέα να αναπτύξει την παράγραφο με αυτόν τον τρόπο.

Μονάδες 10

Ο συγγραφέας αναπτύσσει την τέταρτη παράγραφο με παραδείγματα. Αυτό γίνεται φανερό, καθώς χρησιμοποιεί όρους ξενικής προέλευσης («Λέξεις, όπως *internet*, *website*, *sms*, *selfie* και πολλές άλλες, έχουν πια κυριεύσει το λεξιλόγιο όλων σχεδόν των ηλικιών, και κυρίως των νέων», «*greeklish*»). Επιλέγει αυτόν τον τρόπο οργάνωση, για να τεκμηριώσει τον ισχυρισμό του, πως η φθορά της ελληνικής γλώσσας από τους νέους οφείλεται στην υιοθέτηση ενός νέου τύπου λεξιλογίου, με συντομεύσεις και ξένων γλωσσών επιρροές, που έχει προκύψει από την κυριαρχία της τεχνολογίας.

(Με τα παραδείγματα ο λόγος του γίνεται ζωντανός, παραστατικός και άμεσος, κεντρίζοντας έτσι το ενδιαφέρον και την προσοχή του δέκτη. Προσδίδει οικειότητα και καθιστά πιο κατανοητά τα λεγόμενά του, καθώς συνδέει τον αναγνώστη με την εμπειρική του πραγματικότητα. Τέλος, τα παραδείγματα, εδώ, λειτουργούν και ως αποδεικτικά στοιχεία (τεκμήρια) και λόγω επαρκούς αριθμού, αποκτά ο λόγος εγκυρότητα, πειστικότητα και αξιοπιστία.)

B3. α) Να αντικαταστήσεις τις ακόλουθες έντονα γραμμένες λέξεις με νοηματικά ισοδύναμες χωρίς να διαταραχθεί το νόημα του αποσπάσματος του κειμένου 1.

«Οι σημερινοί νέοι έχουν εντρυφήσει σε ένα ειδικό λεξιλόγιο και μοτίβο λεκτικής επικοινωνίας, εξαιτίας της μεγάλης **επίδρασης (επιρροής)** που έχει η τεχνολογία στην καθημερινότητά τους. [...] Όλα τα προαναφερθέντα **επιφέρουν (προκαλούν, προξενούν)** μια **αλλοτρίωση (φθορά)** στην ελληνική γλώσσα. Και αν η τελευταία δεν κινδυνεύει με **αφανισμό (εξαφάνιση)**, σίγουρα κινδυνεύει να αλλοιωθεί πολύ περισσότερο στο **άμεσο (κοντινό, εγγύς)** μέλλον.»

β) Να εντοπίσεις στο κείμενο 1 δύο παραδείγματα μεταφορικής χρήσης της γλώσσας και να τα μετατρέψεις σε κυριολεκτική.

Μονάδες 5

Ενδεικτικά παραδείγματα:

- 1) «Ο καθένας είναι απόλυτα αφοσιωμένος στα του οίκου του» → Ο καθένας είναι απόλυτα αφοσιωμένος στην προσωπική του ζωή
- 2) «η ελληνική γλώσσα διαθέτει μεγαλείο» → είναι αρκετά σπουδαία και σημαντική

Γ1. Λαμβάνοντας υπόψη σχετικές κειμενικές ενδείξεις/χωρία του κειμένου 2, να παρουσιάσεις τους προβληματισμούς/ενοχλήσεις που εκθέτει το ποιητικό υποκείμενο για τη γλώσσα. Εσύ συμφωνείς ή διαφωνείς με τις απόψεις του και γιατί; (100-120 λέξεις)

Μονάδες 15

Σύμφωνα με το ποίημα «Ραδιόφωνο» του Νίκου Φωκά επικρίνονται τα γλωσσικά στοιχεία, όπως αυτά ακούγονται μέσω του ραδιοφώνου. Συγκεκριμένα, το ποιητικό υποκείμενο αντιλαμβάνεται ότι η ελληνική γλώσσα έχει υποστεί φθορά και αλλοίωση. Τον ενοχλεί, όπως έχει διαμορφωθεί η γλώσσα μέσω της μιντιακής επέλασης. Ακούει πρόστυχες φωνές («οι πρόστυχες φωνές αυτοστιγμεί») παρά την προσπάθειά του να χαμηλώσει τον ήχο του ραδιοφώνου («Χαμήλωσα στο ελάχιστο τον ήχο»). Τον ενοχλούν οι γλωσσικοί βιασμοί κι οι ξενισμοί («οι γλωσσικοί βιασμοί κι οι ξενισμοί που δεν απαριθμούνται σ' ένα στίχο») που έχουν εισαχθεί στον ελληνικό γλωσσικό κώδικα και του έχουν στερήσει την πλούσια ελληνική γλώσσα, όπως την ήξερε και απολάμβανε πιθανόν να ακούει. Αρνείται τους μοντερνισμούς και την πρόσμειξη με τα Αγγλικά («αν πρέπει να 'χω τέτοια γλώσσα με σόου τζάκποτ Ζάπινγκ και τι-βι»). Καταλήγει, να προβληματίζεται έντονα πώς να διαχειριστεί την κατάσταση που έχει περιέλθει το επίπεδο της ελληνικής γλώσσας και καταλήγει στην ακραία δήλωση ότι «την καταργώ καλύτερα εντελώς», μιας δήλωσης που αναδεικνύει τη μεγάλη του αγάπη για τη γλώσσα του, που καλύτερα να την στερηθεί εντελώς, παρά να την δει να φθείρεται και να αλλοτριώνεται.

(Για την προσωπική άποψη → Ο/Η μαθητής/-τρια μπορεί να συμφωνήσει με το ποιητικό υποκείμενο κατακρίνοντας την κακοποίηση της γλώσσας, τη γλωσσική ένδεια, τη λεξιπενία και την ξενομανία που συρρικνώνουν την ελληνική γλώσσα και επιτείνουν τη γλωσσική κρίση ή να διαφωνήσει θεωρώντας υπερβολική την τοποθέτηση του ποιητικού υποκειμένου. Μπορεί να αιτιολογήσει τη θέση του με επιχειρήματα, όπως ότι είναι θεμιτός και φυσιολογικός ο γλωσσικός δανεισμός, η παγκοσμιοποίηση έχει επηρεάσει τη γλώσσα και τον χώρο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, η γλώσσα αλλάζει καθώς αλλάζουν οι εποχές, τεχνολογική πρόοδος κ.λπ.)

Δ1. Πολλοί ειδικοί τα τελευταία χρόνια υποστηρίζουν ότι η ελληνική γλώσσα υφίσταται κρίση. Σε ένα άρθρο που πρόκειται να δημοσιευθεί στην εφημερίδα του σχολείου σου καλεΐσαι:

- α) να παρουσιάσεις τα αίτια που οδηγούν σε γλωσσική υποβάθμιση
- β) και να προτείνεις τρόπους με τους οποίους το σχολείο σου μπορεί να βοηθήσει εσάς τους νέους να αποκτήσετε μία στέρεη γλωσσική καλλιέργεια

Να αξιοποιήσεις δημιουργικά τις ιδέες του Κειμένου 1 σε ένα άρθρο των 350-400 λέξεις.

Μονάδες 30

Η γλώσσα σε «κρίση»

Η γλώσσα αποτελεί κατάκτηση του ανθρώπου από τη στιγμή που αυτός κατανόησε την ανάγκη της επικοινωνίας στο πλαίσιο της συλλογικής πραγματικότητας. Παρά την παραδοχή της αξίας αυτού του πολύτιμου εργαλείου, επανέρχεται συχνά από ειδικούς το φαινόμενο της γλωσσικής κρίσης που υπονομεύει την ποιότητα της επικοινωνίας και αποδυναμώνει τη γλωσσική δομή. Γι' αυτό, λοιπόν, χρειάζεται να προστατευθεί η γλώσσα από τους παράγοντες που την υποβαθμίζουν και κυρίως αυτό να γίνει από τη σχολική κοινότητα που πρωταρχικός της ρόλος είναι η παροχή ουσιαστικής γλωσσικής παιδείας.

Α Ζητούμενο: αίτια που οδηγούν σε γλωσσική υποβάθμιση

1) Στη σημερινή εποχή, παρατηρείται ραγδαία επικράτηση των τεχνολογικών μέσων. Οι άνθρωποι ασχολούνται κατά κόρον με το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Έτσι, τείνουν να υιοθετούν την κωδικοποιημένη και περιορισμένη μορφή της γλώσσας που επικρατεί στον κυβερνοχώρο (greeklish, συντομογραφίες, κ.ά.), όπου οι συντακτικοί και γραμματικοί κανόνες περιττεύουν.

2) Παρότι το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας αποτελεί, θεωρητικά τουλάχιστον, πρωταρχικό μέλημα του εκπαιδευτικού συστήματος, στην πράξη η προώθηση της τεχνοκρατικής γνώσης, η απουσία κατάλληλων μέσων και διδακτικών μεθόδων και η αδυναμία των ελλιπώς επιμορφωμένων διδασκόντων υπονομεύουν σημαντικά τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι νέοι να αποκτούν μία ανεπαρκή γλωσσική καλλιέργεια, αγνοώντας τον λεκτικό πλούτο και τις δυνατότητες της γλώσσας μας.

3) Τα ΜΜΕ, με την απεριόριστη δύναμη που διαθέτουν, αντί να συμβάλλουν στη γλωσσική καλλιέργεια των ανθρώπων, στον αντίποδα έχουν καταλυτικό ρόλο στην επιδείνωση των γλωσσικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, οι δημοσιογράφοι πολύ συχνά κακοποιούν την ελληνική γλώσσα με βαρβαρισμούς (γραμματικά σφάλματα) και σολοικισμούς (συντακτικά λάθη), οι οποίοι δεν οφείλονται τόσο στη “βιασύνη” του προφορικού λόγου, όσο στην άγνοια των γλωσσικών κανόνων. Τα λάθη αυτά αναπαράγονται από τους ακροατές και έτσι το πρόβλημα διαιωνίζεται.

Β Ζητούμενο: τρόπους με τους οποίους το σχολείο σου μπορεί να βοηθήσει εσάς τους νέους να αποκτήσετε μία στέρεη γλωσσική καλλιέργεια

1. Προτεραιότητα στη διδασκαλία της γλώσσας με αύξηση ωρών διδασκαλίας.
2. Εκσυγχρονισμός της μεθόδου διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας.
3. Άσκηση των μαθητών στη δημιουργική γνώση και χρήση της γλώσσας, στο γραπτό και προφορικό λόγο.
4. Διαχρονική προσέγγιση της γλώσσας στο σχολείο (συστηματική διδασκαλία, μέσα από κατάλληλα κείμενα, λέξεων και εννοιών προηγούμενων μορφών της γλώσσας). Η σύγχρονη γλώσσα δεν μπορεί να κατακτηθεί χωρίς την επαφή με τις ρίζες της.
5. Καλλιέργεια της σχέσης των μαθητών με το βιβλίο μέσα από ειδικά προγράμματα, εργασίες και μέσω της αξιοποίησης οργανωμένων βιβλιοθηκών.
6. Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ελεύθερης έκφρασης του μαθητή μέσω του γνήσιου διαλόγου με το διδάσκοντα.

Χωρίς υψηλή γλωσσική παιδεία, λοιπόν, ο νους ατροφεί και περνά στην κατάσταση της πνευματικής υπανάπτυξης. Αν τα σχολικά προγράμματα δεν δώσουν προτεραιότητα στη διδασκαλία της γλώσσας, τότε σίγουρα η παιδεία μας θα είναι ελλειματική, αδύναμη να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες. Γι' αυτό οφείλουμε όλοι, πολίτες και φορείς, να διακατεχόμαστε από στοιχειώδες αίσθημα ενδιαφέροντος για ένα από τα σημαντικότερα πολιτισμικά και διανοητικά δημιουργήματα της ανθρώπινης ιστορίας.

Amicus Verbi - Νεκτάριος Πήχας